

ЗАМАНА

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КЪАБАРДИНО-БАШКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы атларын беруино юсонден

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Къабарты-Малкъар Республиканы билим беру системасында кеп жылланы бот жарыкты урунганлары, өсип келген телюно ийретуиге салган кыйынлары ючюн

«Къабарты-Малкъар Республиканы билим беруино сыйлы кутлукчуну» деген сыйлы аты бериге;
БЖЕДУГА Отима Хатировнага - Май муниципальный району «Майский шахарны бир-бир дерсени терең оукьутан орта билим берген 3-чю номерли школу» орта билим берген муниципальный учрежденини орус тилден бла литературадан устазына

КОТОКОВ Ольга Алексеевнага - Нальчик шахарны «Орта билим берген 8-чю номерли школу» битую билим берген муниципальный бюджет учрежденины директоруна
МУРАЧАЛАНИ Салият Хаджидаутовнага - Элбрус муниципальный району «Билим беруи управленисыны» муниципальный учрежденины башчысыны орунбасарына
ЯКОБОВА Анита Хасиевнага - Урван муниципальный району «Орта билим берген 2-чи номерли школу» орта билим берген муниципальный казна учрежденины школга деру билим берген бөлюкюмо музыкадан ийретуочюсо, «Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы устазы»
ГЕТОКОВ Юрий Милуевичге - педагогика ишени ветеранына.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчы А.КАНОКОВ. Нальчик шахар, 28-чи августда 2012 жылда, №120-УК

КъМР-ни Башчысы

Бек иги 100 учрежденины къауумунда

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы Арсен Канаков «Келир заманы интеллекту» Илмуланы гитче академиясы» деген битеруосой жамаат организацианы башчысы Лев Лашковдан республикада билим беру системасы болушукъ этгеги ючюн өспас къаууат келгенди. Анда билим севле бардыла: «Сизни регионда фамилю жаш адамлагъа болушукъ этгеги, усталаны бла ата-аналарны тирликлери ючюн ырзалыкъчыны билдирилди».

Махтау севле Къабарты-Малкъарны окуу учрежденилары, 2011-2012 окуу жылда «Российни интеллектуал-чыгармачылык хазнасы» деген миллет программаны керюмдюрери, анга къатышкан учреждениланы, усталаны эм окуучуланы атлары «Россиел ала бла өхтамленди» деген китапда басмаланырыкъыдыла, алааны http://futurocity.org/ деген сайта да табарга болушукъ.

Адамланы жашау халларын игилендирюге - баш магъана

Быйыл август айда Къабарты-Малкъарны Башчысыны Интернет-приемныйне (www.glaiva.kbr.ru) 155 письмо келгенди. Тереде болганыча, алааны арасында жашау халлары игилендирюино юсонден тилекле асламдыла (44-сө). Жети адам а алага иш табарга болушукъ излегенди. Право нызамны саклачу органладе ишлерге ырады болганыча аланы кебейгенин айтырчды. Санукъ саклачу эма билм беруино проблемаларыны юсонден 14 адам жазганды, 14 адам а ЖКХ-ны ишине тарыкъганды. Анда башча вопроса жер-жерги власть органланы ишлери, жашау журт-коммунальни мюлкюно болуу бла байлалмыдыла. Республиканы Башчысына ырзалыкларын айтхана да бардыла.

Кипшкелен Адам Бекое энде футбол майданны иштету не халда болганын сорганды. КъМР-ни Спорт, туризм эм курортия министерствосундан жууап бергенерине кере, бу сагыатда майданны тиресине суу быргыла тартылгандыла, алайда жолла энде автостояккала ишленгенди, майданы тегеринде бирую курулуш башланганды. 300 адамны сыйдырылгыкъ трибуна да битдиле турды. Футбол майданы келир жый май

айда хайырланмгыра бериге билгенди. Нартан энде жашагыла уа «Нальчик-Нартан» маршрутда багылаа кетюролгенирине тарыкъгандыла. Транспорт министерствот Тарифле жанне бла кырал комитет бла бирге бардырлыган тинтиуюлен ачыкъланганчыча, гитче автобусллада шахарла эм муниципалитете аралы рейслера пассажирлени журютууге багываларыны юсонден кырал комитетни бирүүгүна бузукълыкъла этилгенди. Документде хар километрин багыасы 14 сомда тохташ пассажирлени Маршруту багыасы 16 сомдан 18-ге кетюролгени уа ыльтыр «Кавказ» федеральны жолда темир чалдыше салынгандан сора энде жолу уукуугу 14, 5 километрден 16,5 километрге деру озулганы бла байлалмыды.

27-чи августдан 5-чи сентябрьге деру республиканы башчысына келген соруланы бир къауумуна уа жууулануы Арсен Канаков кырал телекналладан биринде «КъМР-ни Башчысына сорула бериги» деген проект кеслерилен берлик.

Бэла АБАЗОВА, КъМР-ни Башчысыны бла Правительствосуна пресс-службасы.

Жазылыу - 2013

Жангы жылгъа - сыйген изданяларгыз бла Сыйлы жамауат!

Биринчи сентябрден башлап 2013 жылны биринчи жарфимна жазылыу кампания башланади. Свзыны битую тала бөлгюргюнде сиз сыйген издетленииз бла журналларимизгя жазылынуу жарашырырга амаг барды. Бу маганалы журмушун афта салмагыз. Заманида тамалланган ише бир зат да жетмейди.

КъМР-ни пошта свзыны федеральны управленисы.

Бизни индексибиз - 51532

КЕНГЕШ

Билим беруино гаражасын кетюрюрге, теорияны бла практиканы бирге байларгъа

Билдиргенибизча, РФ-ни Правительствосуна председателини орунбасары - РФ-ни Президентини Север-Кавказ федеральны округда топу эркинликлик калечиси Александр Хлопонин эмда РФ-ни президентини болушукъчусу Андрей Фурсенко Къабарты-Малкъарда ишчи жумуш бла болганды.

Ала Республиканы Башчысы Арсен Канаков, Парламентти спикери Чеченлы Анаур, премьер-министр Иван Гертер эм министрле бла бирге Къабарты-Малкъар кырал университетде бизнес-инкубатору энда физкультура-спорт комплексин ачылууну къуачына къатышкъыдыла, эзы бла университетни илму советини залында Север-Кавказ федеральны округда бийик билим берген окуу ийлерини ректорлары бла кенгеш бардырландыла. Анда Шимал Кавказда билим беруино эм илмуно регион экономикасына кере айткылуу энде жаш адамланы жашауыга синдируно проблемаларын озгенди.

Кенгешчи ача, Андрей Фурсенко кыралны оноучлары илмуно, билим беруино жангыча къуругъа баш магъана бергенерин, ол мурат бла РФ-ни президентинде бир неча структура куралганын эсгергенди, ол санда илму эм билим беруи политика жаны бла управлене. Анга таматалыкъ Фурсенко кеси этердики, Нальчикде кенгешде озюелген вопросла эмда ректорлары предложениялары уа аны ишине планна кирдиликле.

Андрей Александрович бионголекке жаш адамла бир кыралмай бийик билим берген окуу юрлеге киргиге сыйгенирнин белгилегенди, алай ала бу сайлауу профессионал билим алырю ючюн этмеидиле. Асламында, шоклан сора жашуларын къалай къуругъа билмей, берт жылына сагыш этериб деп бардыла вузлагъа «Кебюсюнде университетге камера хранигыача кырайдыла», деп оом этгенди докладчы, - келир теркжылыкыда башларыну аурутмай, окуугъа жорюген кижик этедиле. Аны башлагъандан сора уа, билдилери адамла да керек болмагъанын ангылайдыла. Ма ол заманда башландалыа кыралгъа кельсалдыкъла - заманында нек болушмагъаныбыз жаш тлюек деп».

Фурсенко бионголекке билим беруи жашууу ителеринден ары башлагъанын жаш адамла жамауат жашауыга юреналмайдыла, ала окугъан затла юрлендиле керек болмай къалдыла.

«Билим, илму экономиканы озгенди «чпыми», торленулеби ала сагырында болурга кереклиди», - дегенди. Александр Хлопонин, Север-Кавказ федеральны округда вузалы ректор-

ларыны совети болмагъанын белгилеп, аны къуругъа кереклисин айтханды. «Бу вопрос эрттеден да озюктади, ректорла, жалаңда билим беруино проблемалары бла чекленип къалмай, саулай регионун айткылуу вопрсларына да кыраула деп ышанама», - дегенди.

Полпред СКФО-да федеральны университет къурагъаны магъаналы башламчылык болганын чертгенди. Ол округоно уа окутуу-методика документлери тийишлисизча кыраула магъаналы жани алыгъын белгилегенди. «Алай башча вузла арты кыларгъа эркин туюлоле, ала да билим беруино качествуна эсе буругъа керекдиле», - деп къошханды.

Александр Геннадиевич иш беруичюле кавказлы дипломлары болгъанлары ишле алырга унамагъанлары, бу осл болууу торлендириге кереклисин да чертгенди. «Регионда билим беруи система игиди, алай ара шахарлы вузалы мында филиаллары аны бузгъандыла», - деп, шагъатча бир неча жарышуу шарт келтиргенди.

Ставрополь крайда битую вузалы 70 проценти - филиалладыла. Аладан 33-сюно окутуу мекамлары, 22-синде словопалары, 17-синде спорт бла кюрешчира жерлери жокъдыла, 53-сюно уа окутуу-методика документлери тийишлисизча кыраула магъаналы аныла. «Ма бир юлго келтирейми: Ставропольда окутуугъа лицензиясы болмагъан колледжни мекамлары ара шахарлы эки вузуну бөлмелери бир оупода орналгъан эдиле. Неда башча юлго бизде филлал барды, алай Москвада ара офис эрте окуяна жабылганды. Ма аладыла бизде билим беруино даражасын тошоерген», - дегенди.

Полпред оом этгенден, ара шахарлы вузалы Кавказда бөлумлерин жабарга тийишдиле, билим берген учреждениланы башчылары студентлени андан ары окутууну жарышуун кеслерини боюнларына алырга бөрчүлула.

Ахыры 2-чи бетгеиди.

Тобешуу

Миллет энчилигибизни тас этмезге кюрешейик

Бу кюндеде яна республикада Торкеде жашагъан кырачакли-малкъар диспораны келечилери кюнкъадыла. Бир жылчы чакълы заманын ичинде ала Чегем, Малкъар тарпорлары да баргандыла. Жашагъан а Минги туру этегинде этегиде. Ала бизге билдиргенирине кере, бери Элбрус району Элбрус постбасыны администрациясыны башчысы Курданлыны Узейрини чакъыруу бла келгенди. Баш мурат а мында жашау бла шагъарлеиениу, ата-бабаларыны жеринде ордыла къалай турмушларын кйрюу эм Малкъар, Къарачай бла да байлалмыкъланын кочюлеу.

Кюнкъакъла Тюркюно Адфон бла Кония шахарларында жашайдыла. Кеслерине къарачайлылабыз дейдиле, кебюсюно тукумулары уа малкъарлы тукуумладыла. Жабаллары, Жабалары, Чыжанлары, Башыйлары, Долтулары, Байкъулары, Малкъоучлары эм башча тукуумланы келчелери - 16 жаш болдыла. Тилибизде аламат ару өшгенлерине себелли, мен аланы айтханды хазна торлендирей къагыатхала алай тошоергенде.

Бу кюндеде уа ала би тобешуу къарачай-малкъар жаш телюно айткыугъа болушукъ этен «Элбрусюид» фонду Нальчик шахарда офисинде да бардырлыганды. Кюнкъакъыла, бирининден, кеслерини ишлерин юсонден билдиргенди. Бзы бла уа сиз Торкеде жашагъан кырачаклиларыбызга берилгенди. Биринчи жерлешерини таматасы Чыжанланы Нурдин сөлешгенди. Ол бусагытадагы жашау болумларындан тынгылы халар айтханды:

«Озган ёмюрюно 60-чы - 90-чы жылларында элерибизде, адам кеп болуп, къартларыбыз да адегитибини, тилибизини, динибизини да ютуп, жамауатыбызга да къаты болуп, жашауубузу алай жарадыр келдик. Сора элдеде жашау тар болду да, биз шахарлагъа кече тейредик. Шахарлада кел къолой болгандыкъсыз, адет, тере, тик, дин да тас бола тейредиле. Торк бизге ерге кетюреден не заманда да. Бусагыта уа жашауубуз - къолайлы, миллет энчилигибиз а тас бола барды. Бизни сабилеримиз этмилегенди, ажылытыла. Сёз ючюн, бир школда 20 устаз бар эсе, эм илми къарачайлыны, завода, фабрикада да бек ити ишчиле - къарачайлыладыла.

Ахыры 2-чи бетгеиди.

Саугъалау

Айырмалы урунганлагъа - махтау

Россиел Федерацияны Регионланы айнтыу министрствосу быйыл 26 июльда «Россеини курулушу комплексинде эм жашау журт-коммунальни мюлкюне урунганланы саугъалауно юсонден» деген буругъу эткен эди. Аига кере, 4 сентябрде Къабарты-Малкъарны Жашау журт-коммунальни мюлк жаны бла Кырал комитетини актывый залында кыуачыны халда саугъалау болганды. Анда производствода кеп жылланы ичинде айырмалы эм тоз иетиги ишлегенери ючюн «Россеини ЖКХ-сыны сыйлы ишчи» деген белги бла эм башында айткылан министрствону Сыйлы грамоталары бла республиканы ЖКХ-сында урунгалдан бир къауум адам саугъаланганды. Белгиле бла грамоталары алагыла комитетни башчысы Кулилланы Мустарфир, аны орунбасарлары Борис Балагов бла Ирина Безикова эм комитетни жамауат советини башчысы Александр Колесников бергенди.

«Бу ёлюмде ишлеген не заманда да жениги туюлоду» дегенди Къулуй улу. Махтауга тийишли болганла кеслерини айырмалы урунгалары бла республиканы ЖКХ-сыны айнауну аги къошумчулукъ этгенлери да баймды», - деп белгилегенди ол.

Бизни кюрр.

Жетишим

Занкишиланы Казбекде - «алтын»

Къабарты-Малкъарны спортчусу Занкишиланы Казбек Краснороскеде В.Н. Гулдювну журюetine жараланы дозодан бардырлыган битеруосой ачыкъ турнирде биринчи жерни алганды. Эришилуюле быйыл бир заманда да болмагъан да 216 спорт къуачышканды, ол санда Россияни кеп регионларында, Монголияда, Узбекистандан эм Таджикистандан да келген эдиле.

Бизни жерлешибди 30 килограмм аурулукъга деру категорияда эришгенди, финалда ол монголлу гегржи Жаңичирдоржа Бундоржаны хорлаганды. Спорт бла Казбек атасын - Къабайдын башчылыгында кюрешип башлаганды. Квауум жыл мындан алгъа уа ол Тюмен шахарыга олимпиадалык хызырлангъа «Тюмень-аляу» адыга келгенди эм анда Евгений Печуровда жаруу этеди. Бионголекке аны эм кюно жаш дозодолудан бирине санайдыла. Ол озган жыл Кейтаунда юнюрланы арасында бардырлыган джунини чемпионатын къытхан эди. Краснороскеда бардырлыган эришилуде уа бизни Казбекте бир жерде болгъан Эроз дозодмакъ майдаланы алганды. Ол да «Тюмень-аляу» адыга жаруу этеди. Ары деру уа Нальчикде аны тренери Альбер Майсрауде болуп турганды.

Белгилеп айтчырады, башча сагъынылган турнири хорлагъанлагъа бла алычы жерге тийишли болганлагъа саугъаланы эм багыла металлдан эттенерин. Сёз ючюн, биринчи жерни алгъанлагъа «Красцветмет» акционер общество керти алтын майдалла бергенди. «Кюмош», «дозмакъ» майдалла да алтын суу ичирилген эм толуусуннай кюмош майдалла эдиле.

Бизни кюрр.

Технология

Жемишле ёсдюроучюленни тирликлери къорууларча

Бахсандагы «Строймаш» завод Россияни юг регионларында тархтегитчениле, жемишлен эм башча битимилени ёсдюроучюленни арапарында эрттеден да белгиледи. Мында аланы продукцияларын сакъларга неда ташырга жарууу уил келтирениле чыгарардыла. Кеп болмай а, району администрациясыны пресс-службасы билдиргениче кере, завод жангы изделени - бахчаланы буз жауандан саклагъан аула этип башлагъанды. Быйла затны производствосу саулай къырадала окуяна жалаанда мында башланганды.

Быйыл июнь айда республиканы бир къауум районларында уллу буз, жауп, мүлкюлеге, сабанлагъа да кеп зарар салгъанды. «Ол ючюнен бери кеслерини бахчаларын бытлай аула бла къорууларга сыйгенирлени саны бир неча кереге кёбейгенди», - дейди предпритиянын башчысы Тимур Ашубков. - Аулары рынокда болгъан торпорника этип къомай, бизни жерлеге бла юноно халына келиширча алай этип чыгарырга - деп къошханды ол.

Заводадан жангы изделенины производствода да аз-аздан айнап барды. Жууукъ кезуде аланы этгенде керекли материаланы чыгарычуу юч юз да орнаткылыкны анда. «Строймаш» Бахсан районну агропромышленность бөлюкюмде белгилги предпритияладан биринди. Аны къылында тере айнагъан тере бахчаларга эм тар кетере бла жемишле сакълау бла бахчаларга керекли ботон чылынганы чыгарычуу завод да ишлейди. Районда дагы-дагы теплицаланы темир конструкцияларын чыгарычу цехлени къурулушлары бошала турды.

Бу шарда барысы да 2015 жылгы Къабарты-Малкъарда бир миллион тонна алма ёсдюроюрге себелик этериле.

Бизни кюрр.

Пэт бла таула 2 бет	Патриотукъну, жигитликни эмда борчка кертликни ёмюрлук шAUDаны 3 бет	Бара турганлай жукълаймысыз? 4 бет	Бюгюн да жияйды тал 4 бет
------------------------	---	---------------------------------------	------------------------------

Ара шахарлы вузлары Кавказда филиаллары жабылырға болукчула

Ақыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ставрополь крайда бит-у вузлары 70 проценти – филиалдады. Аладан 33-сюню окутуу мекамлары, 22-сюнде столавлары, 17-сюнде спорт бла кюрешира жер жокудула. 53-сюнюю уа окутуу-методика документлери тийлиссина кавзалранмагачыдыла. «Ма бир юлго кептирбим: Ставрополда окутууга лицензиясы болмаган колледжи мек-лымда ара шахарлы эки вузу болмокери бир отуз арналып эдиле. Нада башка юлго, бизде филиал барды, алай Москвада ара офиси эрте окуна жабылганды. Ма аладыла бизде филиал берюню даражасын тюркюртюр», – дегенди.

Полпред оюм этгенден, ара шахарлы вузлары Кавказда бөлмолерин жа-барға тийшилди, билим берген учуреданлагыла ушмачылары студентле ан-дан ары окутууну жарысу-ну кеслерни боюнарлына алырға борчулдула.

Вузлада билим берюю регион экономикасыны камилерини коллешти-ринди чертегиди доклады. Битеу кавказда жаш телью аралча неда экономика-болууга сюедиле, алай алыны барсын да иш бла жалчытырға онг жокуду. Полпред айтканча, бейыл Ставрополда экономика факультелери бюджет жерлерге 1,7 миңг студент киргенди, алыга коммерция вузулды онг жокуду, 2017 жылда экономика дипломлары бла төрт миңге жууук выпускник болукчуду. «Алагы ти кыйдан табылыкчыды? Биз

түрмизин айнытууну оюун-ден айткандай турабыз, алай ол жаны бла филиал алырға сюйгөнлерни кюрюндөн жал-лаңда сегиз адам айткан-дыла. Биз региону былай шартла бла кылай айнты-рыкчыбыз?», – дегенди.

СКОФ-да ара университети Филиалларын жа-барға керексинин, билим берюню, илмуно региону излемлерине кере жабыр-тууну оюунден ректор-ла да айтканчыды. РФ-ни вузулды политика жаны бла управланыны башчысын орунбасары Инна Белкина да бу проблеманы көп-төрдөн. Ол оюм этгенден, ара шахарлы вузлары билим берюю политика жаны бла айтканчыды, алай биче биринде баланы тийлисси-тенгли бир алламаса, оку-угу киралмай кыалдыла», – дегенди.

Рахай уллу институту мур-дорунда фахмулу сабынго

ююнден да айтканды – фах-мулу, билими жаш телью региондан кетип барды, ол а уруну рынокта себеллик айдан сегиз адам айткан-ды. Фурсенко аны селзерине куюшула: «Бир талай жылдан окутур адам кыаллык той-юлдо – жаш адамы кетип бардыла. Ала арта кыай-мазыкларын аныгылар керекиди», – дегенди.

Икустуоланы Север-Кав-каз кыярал институту ректору Рахиланы Анатолий а творчестволу вузлада, ЕГО керек болмаганыны оюун-ден айтканчы. «Бизге Кав-казны битеу регионрандын да фахмулу жаш адам-ла көтерди, алай борчул хал-да берилген экзаменледен биринде баланы тийлисси-тенгли бир алламаса, оку-угу киралмай кыалдыла», – дегенди.

Рахай уллу институту мур-дорунда фахмулу сабынго

интернет куяруно оюунден да айтканды. Бу вопрос фе-деральну правительстволу куяруна берилгенди, анга тунучулук этерге тиле-генди.

Север Остия-Алания Рес-публикада тау-металургия институту ректору Николай Шубин оюм эткенден а, би-лим берюю программа-ла тийши даражада топу-рулу ючюн, аланы региону айнытуу стратегиясы бла байларга керекди. «Власть, бизнес эм билим берюю бирге болмаса, региону эконо-миккасы алрга барлык тойлолду», – дегенди.

Аны селзерине кенгеше-ре айтканчы, республика-ла Андрей Фурсенко билим берюню, илмуно айнытуу энтти көп болганларын, алай аланы бир куюлган-ды митингте онг болмаганын билгелгенди. «Энтта жый-ылы, оюунден айтканчы бардыла», – дегенди.

Тиканлы Фатима.

ды. «Программаны баш му-раты кавказлы жаш телью иш бла жалчытыруду, Бери башка жерден адаманы келтирсе а, ол топурулму окуткучын, ала билим ал-гандан сора барсы да иш бла жалчытырганларын билдиргенди. «Ол иги сы-науду. Бизнес билим берюу бла байламыкка иштерге керекди», – деп кшошканды.

Кенгеше Арсен Каново да селешенди. Ол респу-бликада туризми эм эл молкюно айнытууга баш магына берилсин айтты, бу офисинде билим берюу болган специалистени кызылгарга керексини билгелгенди. Аны ючюн а республиканы айнытууну стратегиясы, республика-ла программады, билим берюню да бирге келишери керекди».

Ол «Меркурий» сына-ууна юиренирге чакыр-ганды. «Бизнес бла вузула бирге иштерге керекди. Регионыны башчылары да, иш берюнуелери, бу жумуш-лагыа тери кыатыргыда, билим берюу заказ этерге керекди», – дегенди.

Тобошюну азыранда Андрей Фурсенко билим берюню, илмуно айнытуу энтти көп болганларын, алай аланы бир куюлган-ды митингте онг болмаганын билгелгенди. «Энтта жый-ылы, оюунден айтканчы бардыла», – дегенди.

Тиканлы Фатима.

Ол таула ичинде, төгөртенден кыала алып, алай өскенди. Тау эди аны бешиги, жыры да. Усталары да ала болгандыла. Сабилей, атасындалан өксоз кылып, ала жылуно сөзгөн болмаса, ата сөзүн эшитмегенди. Таулуга кырагандын, сабылыккагы, тельюмюккө, кишиликке да аладан юйрөнгенди. Анасына киби, чекиси оюмеклигин да таулуга айтканды.

Аны бирча көргенди. Ашы-суу ючюн башкаштыр келгенди аны жолуну. Аны уруш жылда да алаңдуу душмандан кыруулаганды, кесини борчун намысы толтурганды. Таула да аны башкала жеталмазык телпелерине чыгаргандыла. Заки назмуларында уа узаккыга, кенгесе эшиттиргенди.

Кылайыны Квайсынын 85-жылдыгына Поэт бла толо

Квайсынын бешиги

«Поэтин чыгармачылыгын анылар ючюн, аны тууга жерин айткан керек-ди», деген сөзюю тюзге санама. Кыайсынын тууган эли - Огары Чөгем - таула, кыала ичинде көп өмүрөгө шагат болма келеди. Анда малчыла, учула, хуначыла, жырычыла жашагандыла. Чөгем арналы кире баргандай, кыала, нарт багырды киби, төгөрөгүндөн аладыла. Кеслери киби, бийик сагчышла туудурадыла.

«Квайсынын бешиги» - дегенди.

«Меркурий» Арго холдин-г директору орунбасары Заур Цихосов а компания Кыраачы-Черкес кыярал университетте 30 студентти окуткучын, ала билим ал-гандан сора барсы да иш бла жалчытырганларын билдиргенди. «Ол иги сы-науду. Бизнес билим берюу бла байламыкка иштерге керекди», – деп кшошканды.

Кенгеше Арсен Каново да селешенди. Ол респу-бликада туризми эм эл молкюно айнытууга баш магына берилсин айтты, бу офисинде билим берюу болган специалистени кызылгарга керексини билгелгенди. Аны ючюн а республиканы айнытууну стратегиясы, республика-ла программады, билим берюню да бирге келишери керекди».

Ол «Меркурий» сына-ууна юиренирге чакыр-ганды. «Бизнес бла вузула бирге иштерге керекди. Регионыны башчылары да, иш берюнуелери, бу жумуш-лагыа тери кыатыргыда, билим берюу заказ этерге керекди», – дегенди.

Тобошюну азыранда Андрей Фурсенко билим берюню, илмуно айнытуу энтти көп болганларын, алай аланы бир куюлган-ды митингте онг болмаганын билгелгенди. «Энтта жый-ылы, оюунден айтканчы бардыла», – дегенди.

Тиканлы Фатима.

Кыашууну бла өлмөкю, адамлыккы бла кыашурети оюунден оюм эттиредиле. Ненча тельюю ашыргандыла ага? Ненча башкаштыр, ненча куууанча шагат болгандыла? Эхтем оюенген таула киими да буюндура билгенди. Таула элинин башкаштыр келгенди, ала жылуно сөзгөн болмаса, ата сөзүн эшитмегенди. Таулуга кырагандын, сабылыккагы, тельюмюккө, кишиликке да аладан юйрөнгенди. Анасына киби, чекиси оюмеклигин да таулуга айтканды.

Жырым сактылансын...

Квайсын сабылкандан таулу халктын куруандан келген адетлерин, төрелерин көргенди. Халк жырыларын эшиткенден, кеси да болмагачына ары жыргапканды. Ала назмучуну уллу Поззия черегинде биринчи тамычлары болгандыла. Ол атлары унуттуп, алай жырылар жашаган халк жырычалыга тең болууга излегенди, таза, бийик ниетин таулуга шыанан, алагы кыярал айтканды: Атым, ол жырыча, дүмү болуп кыласын. Жаланда жырым, ол жырыча, жуорююн, Эпледге халкыныа кулуугун этсин... Жолукчулду излемгенди аны жолуну. Аурж жокто көтүрүп, мурагына алай жетерге тингенди. Тауланы оюунден назмулары алагы тийишлү бурлуларын сюйгөнди: Тауланы оюунден, кыала киби, Назмула эте, сюеме жашарга... Бу сөзге огүрүсуз уруш жылда айтылгандыла. Ара атмаңдыла өлүм саклаган куюндел да таула бла Поззия поэтин жол нөгөрлери болгандыла. Ала азатчылык чакыргандыла, мурагына кертчилей кыалгыра кон-кыруу бергенди. «Тау», «таулу» деген сөздүн айырмалыкларынын, кыан бла жан болганларыны оюунден айтканды: Кыуша ариулук нед? Батырылык керек. Алтын угый, таула керек таулуга... Кавказ таула болмаса да... Уруш да бошталгыны, таулу халк сюр-гюн болады. Тауладан сюрүп чыгарып, аны элтип, Орта Азияга куюндыла. Ачы кадар поэтни да Кыргызстанга ата-бизге Очуленди арда билай аскерлиги: «Орунуге мен көч жетген эдим. Эрттен-келе тауланы көрдүм. Ала, Нальчикте киби, узакка тийол эдим. Иги эди да тауладан айырмалыгымын. Кавказ таула болмаса да, таулуга, деп куюуымды».

Поэт Кыргызстанда жазган назмуларында «Кавказ», «Чөгем», «Таула» деген сөзгө сатымылмасыла да, көбюсюно баш маганысы болгандыла. Кюнакчылааны суу, көкү, тау да Чөгемни сууна, кө-гөну, тауна таныгыны айтдыргандыла: Кыргызстанда да буюге Къар жуады. Мен, аны кыарай, Чөгемде къар жуууну тауларын, Сизни кыремге бир тохтамай.

Азатлыктын белгиси

Кавказина, Чөгемине, тауларына кыйтан-хан сора, алагы аталып, кыалай куууанчын, эхтем назмула туудула. «Алада жангыз да куууан барды» дөсөк да, терс зулумду. Поэтин бир энттин – ол бир заманды айтмагынын буюу коллонди, таулупын жаланда тоюнуде көрүп жылгыла-нын. Аны себелли куууанч - буюу, жарык -кыарангы, кон-кече дегенчи бир бирден эште аңгылаула кыруу да назмуларында туюбедила. Алай ол, жорегине сыйымнай,

төлгөнгөн куууанчын да бир заманда жа-шырмайды. «Кавказ» деген назмусунда ол шартла бек ачык көрөндөди.

«Эки ауаз энтта да дауланадыла» дегенди. «Кавказ» десе, кеплини кээ алпарына бийик кыала, таула, атыла, башкесе, окыла, кыамала, ёлокле көрюндөгенди. Буюндан да алайды. Кертиди, жашуу Кавказ-да бир заманда тын болмаганды. Поэт айтканча: «Айрыманды кыйымайтын Кавказым!» Хар кыйдача, анда да жыр да жырылганды, кыан да төлгөндү. Мында адамны азатылыгына, намысына кыатылганды, андан башка жол болма-ганды. Таула, кеслери киби, бек кишиле ёсдорол, сора алаңы көлөзюле, кыяр-кыакыла этмегенди. Ала жуарына, кыала киби, төбөгөндү, кыан төлгөндү, таула мудах болгандыла.

Эки ауаз энтта да дауланадыла

«Кавказ» десе, кеплини кээ алпарына бийик кыала, таула, атыла, башкесе, окыла, кыамала, ёлокле көрюндөгенди. Буюндан да алайды. Кертиди, жашуу Кавказ-да бир заманда тын болмаганды. Поэт айтканча: «Айрыманды кыйымайтын Кавказым!» Хар кыйдача, анда да жыр да жырылганды, кыан да төлгөндү. Мында адамны азатылыгына, намысына кыатылганды, андан башка жол болма-ганды. Таула, кеслери киби, бек кишиле ёсдорол, сора алаңы көлөзюле, кыяр-кыакыла этмегенди. Ала жуарына, кыала киби, төбөгөндү, кыан төлгөндү, таула мудах болгандыла.

«Таулуда эки ауаз» деген назмуда Кав-казны атын эшиткен болмаса, ёмурден келген ахши адетлерин, терс жычына буруп коршоген адам бла Кавказны чынтты уланены ушакылар окубузу. Кыалай асылды, сабырды, тюздү экинчи ауаз! Ол сюйгөн тауларына кир, ёторку да куюндырмайды, алаңы кыруулайды, багылады! Ол поэтин кесини ауазды дөсөк да, жангылмасын. Аңга жуарына, таулары алай «бильчигден» кыруулар-га да тошгон болды.

«Мен эштимди, мында суудан адам кыан Къар дед. Позсия айтдыла аны? Жок!» Кыан тегенини мында халкк тең этиди. Ёбрюге. Алай болганды ёлетен. Таула адамны жаңы тиймей затка, болганды, гоёбөк кетпена ота. «Етюрдүм кыалыны сөздөн Жуйргенчине, аман сөз болмады бизде. - Эвес Прометейди да көгте дери Бу таулада тутуд да, азал берди?»

Болур. Алай айлиме куюсюнолу Ючюн жокь бир кыанды да төрөлиг, деп болмады.

Эвесе прометейлини биюгн да көм-перлерин кыюймайдыла, залимле куюсюз-люклерин көргөзтөди, эрши даула айттыдыла. Бу назму биюгн да кыаты эшитиле, сагысы эттиредди, кесини борчун билиргеди. Кертти поэзин андангы ёлюмсуз.

Халктын бурунгуну умугуса

«Кавказ» дегенде, кээбозюгө көп торлю халклары бла бир талай уллу таулу жер көрүне эсе, «Минги тау» а кесинги бир багылы ахлугуду, аксылман кыартыгын, аны себелли жуукчуу, жылды, бузларыла биринчи тамычлары болгандыла. Бу «Минги тау» деген назмуларыда биюгн да ачык-ды. Кавказ аны уллу журтуду, Минги тау - тууган, өсгөн жери, атаулуу. Чөгемден, Минги таудан тышында да, алайт Кавказ поэтин экинчи, уллу журту болганына намысдан тауландан толды жореге, жашуу бай болады.

Башында айтханыбызча, Минги таула таулуга аталарына кырагандыла. Поэт да Минги таулуга бек ару назмузун айтканды: Сен туу тоюлосу, халктын бурунгулу Умугуса, чыммак тау болуп кыалган Тауу намаз этди, сана буруплун, Шшигин сана буруп, койон салганды, деп башлайды. Бу тизгинде халкы-Буге таула Поззияны тең этеди. Кеси кесине жашуу жорук этип, По-ляны кертти адамы болуп, аны бла тау-лары, кыалаңы бийликтерине чыкканды. Экинчи бир бирсиз көрмегенди. Поэти бла таула адаманы жореклерин таза, умугуларын бийик этерге чакыр-ганды.

Поэт да Минги таула бек ару назмузун айтканды

«Минги тау» деген назмуларыда биюгн да ачык-ды. Кавказ аны уллу журтуду, Минги тау - тууган, өсгөн жери, атаулуу. Чөгемден, Минги таудан тышында да, алайт Кавказ поэтин экинчи, уллу журту болганына намысдан тауландан толды жореге, жашуу бай болады.

Поэти чыгармачылык жыюнда биз кеткен да, таула ёлюмсюзюле, ёмурлок-дөле, деген оюм алынчанд ачыкыра дери барды.

Алай, ол бир заманда Поззия да бизни бла бирге кетергиди демегенди: Барыбыз да кетербиз, сен кыалгыра, Тенгиз, поэтин, көк кыалгыранчы... Жолукчулду излемгенди аны жолуну. Кеси кесине жашуу жорук этип, По-ляны кертти адамы болуп, аны бла тау-лары, кыалаңы бийликтерине чыкканды. Экинчи бир бирсиз көрмегенди. Поэти бла таула адаманы жореклерин таза, умугуларын бийик этерге чакыр-ганды. Таза жыры, адам-кычы, тельюю, бийик-фрахмушу бла тууган Кыайсын, таулача, бай, кыаллары киби, ёмюрлук Поззия кыюуанды.

Поэт тауланы бетинде кесине осал узастан сыйтамыгына кере, сохтасына да мытыр болган алып иш эди. Ол сохта борчун да, позт борчун да Таула бла Поз-зияны алында тамам толтурганды. Таза жыры, адам-кычы, тельюю, бийик-фрахмушу бла тууган Кыайсын, таулача, бай, кыаллары киби, ёмюрлук Поззия кыюуанды.

САРАККУЛАНЫ АСИТ.

Юбилей блага алгызылаула

Сынауугуз – багылыды, кыайлыкыгыз – ишкесизди

Кыярал Парламентини депутатлары республикада белгили политика эм жамауат кылуучу Дошокво Муса Ильшовны 80-жыллык юбилейи бла алгышлайдыла.

Бу байрам кыйын эм магачыны урун жылдан кыуулаганды. Муса Дошоковну битеу жашуу да тууган журтуна кыуулуку этти, кесини миллетини сейирлерин кыруурулу, аны кертчилеги бла байламды. Аны хайрылы сий, сөзүно кертчилеги, узак болма-гыа оюм эте билгенди да согон жылда республиканы жашуунда, айнууида магачыны проблеманы тамалмаккы болушайла турганды.

Муса Дошоковну профессионал сынау уллу – ол КПСС-ни Юзльск районда райкомуну биринчи секретарында КММАСС-ни министрлерин советини председателине дери ёсгенди, бу заманда ол уллу жамауат иш, законла жарашуруу, дипломатия сынау жыйганды. Муса Ильшович граждано оюмулугу, адамлагы жан арута, проблемаларына жаршы билиги бла айрмалдыла. Биргесине ишлегенге, жамауат кыуулуучула да аны иш кепило-лукту, этен аныча кертиси болу билиге, профессионалинин, адамлыкк даражасы ючюн аны уллу журмет эткенди, сый бериле.

Хурметли Муса Ильшович! Бу кыуанчын кюндө сиз көп жыллы саууктулу жараргы-кыарын, насыплы, ырахатты болуругузу тежейбиз. Кыабарты-Малкыяр Республиканы Парламенти.

Бу кюндө белгили кыярал эм жамауат кыуулуучу Муса Ильшович Дошоквока 80 жыл толады. Республикада эм аны сыйы, намысы бийкед жоруйду. Ол алай болганына редакцияга келген письмомо бла телеграммала шагатдыла. Биз аладан бир кыуууном басмабыз.

КПРФ-ни Кыабарты-Малкыяр рескомуну белгили жамауат-политика эм кыярал кыуулуучу, Коммунист партияны ветераны Дошокво Муса Ильшовичини 80-жыллык юбилейи бла жорети теренинде кыууу алгышлайды.

Хурметли Муса Ильшович! Сизин битеу жашуу жолугуз – ол аксылманлыктын, тюзлюкю, иште топу куюнгоз бла берилмеклиги, айтан сөзюоюдон тайману, адеглиги. Ала журтга эм Коммунист партияга кертчилеги юлгосундо, Сизин ол кыйынлыктын багылап, КПРФ кесини бек сыйлы «Партия магталуу» ордени бла сауулаганды.

Сизин битеу этген эм эте турган ишлериги – барсы да демегили тийнүлөклөдиле, ала тууган республикабызга эм халкыбызга тюз ниетли куулуку этедеди. КПСС-ни эконо-мик райкомуну биринчи секретарында КММАСС-ни Министерлерин Советини пре-седателине дери магталуу жол жорюгөнгөн, хар заманда кыарлагы эм жамауатх тюз ниетли куулуку этенсиз. Кыачанда кыйынлыктын койору билгенсиз, халкынгы жашыды деген аны бийкед этпенсиз.

Сизин ёз юлгосун жаш тельюно кёлун көтюрөди, алга тауке алгаргы болушды. Сизин сынауугузу багысы жокуды, сизин кыйынлыкты даулашарсыз. Сиз жетиген адамлыкк даража, сый, намыс да сизин көк кыарамыгы эм ийнаныугуз киби тутучулула. Сиз саулукчу эм ырахат жашуу болуругузу оубеки! Хар жангы кон сизге кууанч, жорек ырахатлык эм жаңы иште эрге кон-кыаруу берсин! Жуукчыларгыыз, ахлулар-гыыз бла бирге намыс коллошо болуугуз!»

Зайрат Шихалиева, КПРФ-ни Кыабарты-Малкыяр рескомуну биринчи секретары.

Хурметли, Муса Ильшович! Тюзлюкю башалданд ишлеу – ол бирди, тюз жашуу этуу а башыды. Жашуу кертиси бла да кон сайын кишилик этуно ишлейди. Сиз бийлик кыйын борчу хар заманда намысы толтура келгенсиз, ёмюртө түртю ююштен биринде республиканы оюучуларыны кыуууидама болганысыз. Сиз аруу ниетигииз, намысыгыыз, бийик куууларгыыз эм адеп-кыалыгыыз бла да бош адамлан хар конюк аудараларында, жарыуларында бир жаңында кыалмаганысыз. Республиканы бек кыйын замандында «Кыабарты-Малкыярны бирлигин саклырга деген кыымилдуу» башламасы болганысыз. Сизин билимгииз, уллу жашуу сынауугуз, бусатгадыры кыйын жамауат-политика болумда бек керекди: сиз бир кыууам жамауат организацияны ишлерине тир кыатышасы, аны бла бирге уа КПРФ-ни рескомуну ишине да. Сиз буюнколдө да аны ниетинден кертчилей кыалгыласыз, кыярал адамлыкк, адебилиги, намысыгыыз бла айрмалысыз, жамауат кыачанда сизинча адамланы кону бла тутчулу болганды. Сиз бюгонгоно Кыабарты-Малкыярны бирлигин сактылауучу бек тамгытуулу адамсыз.

Мен толму ийнанама: торлю-торлю даражалы кыуулукуыда ишлеген оюучулары асламысы кыяралын эм жамауаты сейирлерин кесирине жайыр эткенден эрге салса, адамлагы таза иет бла кыуулуку этеде эдиле, буюн бек Совет аласты да жашаркы эдиле, ол а бизнес-хаксы жашуу журт бла жалчытырды эди, аны бла бирге хаксы билим алырға, сауугу-убуно училерге, споруга онгла кыуууаркы эм жаш тельюно адеп-кыалыккыга юйретирге тийишле магына берлик эди.

Муса Ильшович, Ала журт сизин кыйынлыктын сыйлы сауугула бла билгендеди. Сиз алапат кишилик болганын, тухан жолугуууудан таймаган, юйлөгю юйюк ёсдоргөн адамсыз, чынгылыгы тамата шубусу эми жолушо отуруу насихатчысы.

Муса Ильшович, бийлай магталуу юбилей куюнгозду сизин жорегими теренинде алгышайла, саулукчу, узак ёмюрлю, насыплы болуругузу сюеме, кыуанчыны жаша-рыгызын, торкыямалыккы кон-кыаруу эм таукелик тежейме.

Тазаи Маушвов.

РФ-ни эм КМР-ни кулулараларыны сыйлы кыуулукучу.

Миллет энчилигибизни тас этмезге кюрешейик

Ачыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Бара баргында мен кесини сабылкан кыарачыла селешерге юйретирге эридим. Бизни таматала-рыбыз торкюю бла юйрен-генге беле эткендеди, мен а, алагы «игиликпе-ди» дей, жууккы бола тебирдим. Торкюле биз-нике бла юйор кыуура-гы бек сюедиле. Саныбыз көп тойлолду, эки жаңыдан да 14-шөк миң адам бола-быз. Бусатгада уа, башка миллеттени илдерине ча-чыгыч тас, бопул кетериз деген кырууку да барды.

Миллетин ичинде акы-лыгы адам да табылды. Аны бла байламы биз жашаган шахарларыбыз да Башкоке, Афюнда, Эски Шихерде, Стамбулда дернекле (диагностика) кыярал башлаганыбыз. Дагы-нда кыараачы болсу, малкыярлы болсу, бир-биринин жаратмабыз да, аны хатасы да уллулу. Бизни кыярларыбыз сей-бирлерин алапат сөз эдиле, аны унутмайла.

Биз андан кыярал, кёп-ню билмей эсек да, миллет ючюн уллу ишлеин эт-генле уа слейбиз. Аладан бир, жангетли болсу, Кыздайлыны Мухтар эди, андан сора уа Тотуркул-ланы Алий. Аладан артка кылармы, миллетим деп тургун да Курданлыны Кювейрди. Алагы Алах-дан уллу рахмат келсин! - деп тилек эткенди сөзюно ахырында Нурдин.

Жабаланы Алий ол дер-неклени бирини башчысы-ды, анда ишин кыалай кы-ууулаганына оюунден тын-гылы хашар айтканды. Ол белгилегенде, бусатгада Башкоке кыараачы-малк-кыярал миллетини 4-5 миңг адамды жашайды. Алаңы ата-бабалары южге 10 жыл мында алгы кёчүндеди. Ол заманыны ичинде бу ала кеслерини миллет энчиликтерин тас этмеге кирешедиле. Хар жылдан кыараачылыктын экинчи кууондө жыйылып, уллу фестивал кыуулаганды.

Биз бери келгенбизге бек куууанбыз, – дегенди

ГЕРИЙЛАНЫ АСИТ

Бусатгада делегация Кыраачы-Черкес Респу-бликага кетгенди.

ГЕРИЙЛАНЫ АСИТ

УНУТУЛМАЗЛЫКЪ ДАТАЛА

М.И. Кутузов аскерни аллында селешеди.

«Жигитлики бу ёмюрлюк эсертесин» халк эм аны аскерчилери кырагандыла. Ата журтну историсыны ол замандагы жазмаларында биз уллу намыс этип окуйбуз атлары айтылган аскер башчылары – М.И. Кутузову, П.И. Багратиону, М.Б. Барклай-де-Толлини, Д.С. Дюхрону, Н.Н. Раевскийни, Ф.П. Уварову, М.И. Платонову, Н.А. Тучковну, П.П. Коновницини эм кеп башчаланы.

Биз эстен кетериге эркин тойюлбюз, унутурга да амал жокду «Деменгили аскер» Россей бла урушда 50 минг адамн тас этгенин, аны ол чекге жетдирген оруслу солдатланы ётюрлюклерин. Терк кетип барган заман да акылдан чыгарлык туюлдо аланы атларын - Павел Тихонову, Иван Кондратовну, Никола Фёдоровну, Леонтий Шитковну, Ефим Говоровну, Герасим Антонову, Артамон Луккини, Яков Бородини, Иван Морозкову, Иван Золотову эм мингле бла саналган, солдат шинелле кийген башха адамланы.

да, оруслу аскерчилени ниетлерин бюгалмаганды. Аны атлары айтылган полководецлери Даву, Ней, Мурат, Жоно, Богарне, эндиге дери кеп кызауатлада жетишилми болуп келген эселе да, Кутузовну аскерчилерини алларынды, кюч-кыарулары тауусулуп, жерлеринден тебалмай кыалган эдиле.

Историяны кеп тюрсюнюлю кюююн адамла согдадыла, жаланда адамла. Халкды айнуу тохтатылмазлык кыаруу. Жаланда олду алгга барууну жалчытырык, бек кыйын кезиуледе ниет кючю бла палахланы хорларык да.

Къадар этген оноугга кере, Наполеону уучлаучулары бла урушдан сора 130 жыл озуп бу жерде башха душман – андан эсе кюйсоз эм хыйлачы бла кыанлы сермешни бардыргандыла совет солдатла. 1941 жылы кюз артында Бородино майданда полковник В.И. Полосухин башчылык этген 32-чи жау аскер дивизияны аскерчилери немисери

«Хау, 1941 жылдагы уруш 1812-ден эсе башха тюрлю эди. Алай эсе да, эр кишилик, чыдамлык, борча кертчилик тюрленмегендиле. Ол жанн алып кырасак, бизни солдатларыбыз, офицерлерибиз кеслерини кючлюкклери эм кыажыкмауукълары бла Европаны сейриричдирген гренадерлени тийишли туудукълары болганларын кёрюзтгендиле. Аланы тугган журтларын жерин кзоруулууга итминюккери уу бутюнда махтар кырач шарты. Фашизмге кыажу урушха оруслупа бла бирге украинлыла, белоруслупа, кызахлыла эм совет халкъланы деменгили койоруно жашлары кыатышандыла», - деп.

Андан бери кеп суу саркыганды. Болсада тамата кыариндашларыбыз этген ётюрлюк унуталмайды. Бородино майданын эсертме жерлерине барган халк жоланы ханс басмайды. Озган ёмюрно ал жылларынды оруслу халк болдурган чексиз кишиликке эм жигитликке эс буруу азаймайды. Россейни адамларын хар бирине да Бородино историлы шарт болуп кыалмай, патриотлукну таркымагган шауданды.

Андан бери 200 жыл ётгенди.

Патриотлукъну, жигитлики эмда борча кертчиликни ёмюрлюк шауданы

БОРОДИНО СЕРМЕШГЕ - 200 ЖЫЛ

1812 жылда 12-чи (24-чю июньда) Наполеону «Деменгили аскери» Неман черекден ётоуно башлаган эди. Россейни чети-кыйыны болмагган жерине биреуно сурганахлык этгенини хатасында башланган эди орус халкны душманнга кыажу Ата журт урушу. Бизни кыралыбызны историсы бек байды жигитлик шартла бла, алай эсе да, Бородинода болган сермешни историяда энчи жери барды - ол тюзлюк ючюн, баш эркинлик ючюн кюреш эди да, аны себепли жауну аллында ниет, дин эм адамлык жанлары бла да кючлю эди.

Францияны императору Наполеон бир белек жылны ичинде Европаны кыралларыны асламысын басынчаклаган эди. Ол кеси айтханыча, «дунияны иеси болур ючюн, кюреш жолунда анга Россия кыажу турганды».

Европада бардырган урушлада жегил жетишилмери хайран этген эдиле Наполеону башын. Аны кючюне кыажу тураллык кыару болмагган сунганды. Ангылапмагган эди ол бизни кыралны жерине бурунун сукъган кюню кзору 600 минг санлы «Деменгили аскерни» кыраллыктын башланган кюню болуп кыалмай, империяны да кырурутурган.

1812 жылдагы Ата журт урушда кеп кыагышыула бардырылгандыла. Алай а Можайскени кыатында Бородино элде 26-чы августда

(7-чи сентябрьде) болган а битеу сермешле баш магананы тутханына сзз жокду. Андан бери ол орус халкны историсына кишиликни, патриотлукну эм жигитлики унутмазлык символларына кыошурганды.

Уруш бошалырга алыкча кеп заман бар эсе да, ол кыаты демлешу ачык кёрюзтген эди Наполеону жалан бир «генеральный сермеш хорламны келтиреди» деген оюму капекге жетмегенин. Оруслупа аскерлери кеп заманны барырга болук урушха хазырланганлары, артиллерияны, атлы аскерлени,

резервени тап хайырланганлары – хорланмазлык кюч эдиле.

Кутузовну сермеш болук жерни сайлаганы да ол стратегияны ити билген аскер башчы болганына шагатылык этеди. Майданын жанын тик суу жагала эм терен агыч кыуршалай эдиле, тебеле эм бийик жагала толчулагга жаралуу эдиле, резерве да алайлары бла кызауат болук майдангага терк жетерча эдиле. Наполеоннга чабыуллук кеси сийгенча бардырырга ол онг кыймагган эди.

Сермешни хорлам бла бошарга оруслупага солдатланы бла офи-

М.Б. Барклай-де-Толли.

П.И. Багратион.

Бородино сермеш.

Наполеон сермешге кыарайды.

И.И. Марков башчылык этген мовскавич ополченины аскерчилери да ёмюрледе махтаулу болгандыла душманнга кыажу кыанлы урушлада.

Наполеон таматалык этген французлу армия, не бек кюрешген эсе

фашистлеге кыажу кызауатда этген батырлыклары бла кыралны тарыхна жангы тизмеле кыошандыла.

Айтхылы совет аскер башчыны, ол кезиуде 5-чи армияны командующиси Д.Д. Пелюшонкону позициялары Бородинода болгандыла. Артада эсериуледе ол былай жазганды:

Алай эсе да, бизни кыралыбызны халкъларын наполеону уучлаучулагга кыажу кюрешде кёрюзтген батырлыклары шендю да адамланы сейирге кыалдыргандан сора да, миллет ёхтемлик сезимле туудурадыла.

Басмагга АТТАЛАНЫ Жамал хазырлаганды.

Бородино майданда кзоруула ызы ишлеу.

Ополченецле.

Денис Давыдов - партизан отряды башчысы.

Артиллеристле Бородино майданда.

Театр

Көп болмай Кэйтиланы Кэйти атыл мөлкәр кырал драма театры В. Жербеовну «Тау артында тал жийи» деген драмасын премьерасы болганда...

биле тургандай, былай жуулуы ишн, кесине базынып, кылай алганды кыргыз деген саягымын да бар эди. Премьердан сора, ага мөксөмү болгондон кийин...

Бююндан да жийлидди тал

Жанорзаланы Мажит бля Мамиялиева Фатима

болганын урусу жашымыз да Д. Камматты (Мамиялиева Фатима) гити кызыгычы анысы кыла тал тойдугарынан, дагыдан андан ашарга сойегин элдиги митишчигары Маргала (Бамиялиева Фатима) айтып кыргызыны, тишчирнуу адиргылыгы, аны ол болуму бла хайырганайп, сатыу-алуу бардырдып, кесине кыратын этген эр кишини (Жанторзаланы Мажит), бир торпо жагы да амала излемей, барыбы да билген ыла бла кыргызтеди режиссер. Бирлеме бу стиль эскича кыроюнди (псысаны осондон да бар эдиле алпай каптары). Алай ол ыз драмага тап келишкен белгилерге керекди. Быйлай Мусулмани псысаны осондон айтканы бла да мразамда: саяхатта адамны жашауду сейр, ол сайлауу алында туруп, кылай жол бла барлыгы. Дамиялины сайлау култуу туюн эди. Ол да жашауду.

Кызыны ишине ыразы болмаса да, туудуктарын э бир затта да тышчырык тойлоодо. Боткорди аны Муса бла суратын белгилерге сюеме. Ачууындан кызынгандан куююп ол кесине тезоомо, тишчирнуу атып акылы бла хораймалы. Барды манда бир сурат, башка ошондон алтынганды, башка чыгармандан кыргачна, комак киб. Экоса Фархад (Мызыланы Аубекир) сийген кызын байлыкны ишин этген аптасындан тижирки да. Хасандан болушук кылырды. Быйлай Мусаны жарык кылынодо, амал тапдырчыгы сойегин да билгендиге.

Барындан да сейр а Камматты (Мызыланы Солтан). Солтаны улгайган эр кишини ролларын не заманда да, бир бирине уштамай, аламат тап кырагананы билбиз. Мында да андан кыноюно амал кырайсы. Алай боз кыартык тойлоодо Каммат. Жысто сакчалыгыны кыла турата, айтышкандан тайманды. Андан жашырак жашканы чамалары да анылап, кеслерича жууалла береди. Тюз жомакчады киби, Муса атып табаканы халаруну айтыр, Фархадны да алгайы барды деп тууду. Тюз жомакчадан алынгандан сурат - селери, болуму, актралары ойналары, Камматны капталы, битеу айры сыфаты да. Кысык айтханда, буюзок эстрада номер да болушук, концерттерге кыроюндуге жаргачы.

Арда бу сураты осондон кел саягыш тийри, ол асыры жомакчалы деген оюмда тохтарды. Алайлыгыны тап айтыры оюн, ага дагыда бир керек кыраганан болуудан. Сора буюоно мунар картер Урбара фестивалыга элти мураттыды. Кзылбайлы Мусали аны анда да салганды. Башында белгиленген кемилчиликни да эсте ала, андайлыгыны кыла болуп, псысаны режиссер ибер Нальничке кысык заманы иштен салган ишин зришюге элптен а тозмодоу.

Мандан сора барган суратта баян жуудагы артистикте буруладу. Муса Хасанга биринчи коенд бери киноларгады турганын, анда уа таманы, кериси бла да, алтын табагы болганын, андан жанарыны чыга турганын, жарлы жесире аны бла анга татуу ашарыкка элтенгенин эгереди. Быйлай жашуучу кел торпо биле болганы, бюгон насыпты, тамбла мисин болуп, тонениги жаркы бай болууду туралы жангызмала керек анысы жийлам дегендиге таула.

САРАКУЛАНЫ АСИЯТ. Суратланы МАМАИЛИЯ Алай алганды.

сандаа оюнун салганга псысады болган ишин Башкыортостандан Милкырга кыроюндуге. Алайды да, Дамиялины эри урушады, а сайбылерин тойдур оюнун жарлы тишчирнуу колхозу буйаындан бир кесеккени ойноне алы келеди. Аны кырген кыночусу Санит а керек жерге билдириди. Дамиялины оод сакчалды. Эртенден бери да анга сансы болганган колхозу председатели Каммат болушук этерге дейди... ол анга эрге барса. Амалсыз тишчирнуу анга бой салды. Урушдан Муса да кылатуу. Юч сайбыли да аныларга капаран ашкити. Алай жашауду бир бирине кең билгенни жарык кюнде да сакчалдыла...

Кысык айтханда, псысаны тамганысын былай берген болушук. Иги саягыш этерге а, мында жашуу кертиклик келешмеген ише тойдодо. Ол автору кемилчиги туюнодо. Псысада барган иштин Милкырга кыроюну туруп, таулау уруу бошлыр заманды кыроюндуге болган. Аны ба дайлымдыла кемилчилик.

Спектакль кырай, актраларга тынгылай да драманы мөлкәр тийле шпак, аны кыроюндуге тохсончкени кыламыс. Ол жашуучу актёр Бамиялины Зариф айгыныс тамгалардыды. Зарифи мөлкәр тийле уста болганын да

адамны жашауду сейр, ол сайлауу алында туруп, кылай жол бла барлыгы. Дамиялины сайлау култуу туюн эди. Ол да жашауду. Оюн ашыгышты тойлоодо, аны да мразамда: саяхатта адамны жашауду сейр, ол сайлауу алында туруп, кылай жол бла барлыгы. Дамиялины сайлау култуу туюн эди. Ол да жашауду. Оюн ашыгышты тойлоодо, аны да мразамда: саяхатта адамны жашауду сейр, ол сайлауу алында туруп, кылай жол бла барлыгы. Дамиялины сайлау култуу туюн эди. Ол да жашауду.

Хасанын кыдарында да киши окуларнык туюлоодо: жашлары урушдан кытаймганында. Алай Зарифи анга оюунда ол жарык кылоодо адамны жерек кылыныгы кертопмти, кесил алыны иши коюлгенден.

Дамиялины аныс Рабийяны (буйайлыны Ольга) да саягыныгы кереккиди би туру аналаны сакчаларын эстерге алга бирча туюлоодо. Бир буйау уруу элге да аналтык эте эзелде, бир кылауу кытыракчалдыла, кыстырыкыны сойегине, жаркыла, калери жаркылыгына да бардыла. Ошонда Рабийя жашуу сайланды аны керек кытхач, кыргыз сөздому.

Редакция

Уллу кёллоюкно хатасындан

Бу конюнде -Сабий жолда -деген да бла битеу республика рейд бардырылганда. Анда быйлай шартта ачыктынгандыла. 2012 жылы башында бери, акыбалакы болмагына автомашинда бара туруп, 45 жол-транспорт авария болганды. Аладат 5-чи айгында, 42-си кызы таханды.

Быйлай кыргызганда статистиканы тарилери кылагыча алай бек кыроюнуу шартна да кыроно болмозда. Алай хар бирин эчки алай кырасан, нерча ойорге бушуу, жарсы келтиредиге. Бу конюнде жагы окуму жыл башындагы ала байталмы кырал автономдектины кулчулары сабиленин жоллада, ормалла кырокуузуулуктарынын жалчынтыга айрык эсе бурдалы. Арткыда алыны автономдордору бери эте туруп, жолда жуорюну жуоркыларына бузукулук этилмезине кагырырдыла.

Бу башка саягынгандан реидте КМР-де МВД-ны ГИБДД-ны 118 инспектору кыташханды. Аны арасында акыбалакы болмагына иштери жаны бла службаланы келери дери бардыла. Аихай эр, ишин ауур

лугу уа полицияны участка улпоноомочениыерино бюоноларна тошкенди. Реид бардырган кезиде полиция кулчулары ормалда жолда жуорюну жуоркыларына бузукулук эткен жаг адамланы керек жерлеринде, аныла тохтап, алай элге жаркыла аны эсерткендиге, кырокуулу болганын анылапталанды.

Жолдон өтпуюн жуоркыларына уа кыронодо тегилилерде бла мопеледде жуорюгөне 14-16-жыллык жашла - бузукулук эткенлери тохтадырылганды. Ала бла эчки ушакыла бардырылганды.

Битеу алып айтханда, рейд бардырылган кон 45 сабий жолда жуорюну жуоркыларына бузукулук эткенди. Алайлыны ата-аналары, кылай эсе да, жолда ылымсызлык этиу, уллу кёлло болуу кыыйныкты келтирир деп анылапталдыла. Аны алайлыны реидте кырай кел салгы койретмедиге.

Алай не айтсак да, жолда жуорюну жуоркыларына бек бузукулук этпене уа водителдиге. Аны алайлыны реидте кырайлыгы кон 163 водител авто-

Телевидение

Кырал телеканалда - акхы төрлөнүлө

Биринчи сентябрден башлап республиканы миллет каналы Кыраы-Малкыраы байрагы тюрсиюно жагы логотип бла чыгып башлаганды. КМР-ни сыйты артисти Хасан Сохов коюбуу бла «Уж» даген тартууну кошканды, агар келгенге уа тйгекер алайны төгөспөгиде. Концертин кезуоюнде Келишкулкно майданында телекандан жагы «Первы КМР»-Первы сыйды равных» даген логотипи бла жагылгандыла шагырейлендиргенди.

КМР-ни Ислами информация оргаланы иштери жагы бла кырал комитетини прес-службасы

КМР-де МВД-ны ГИБДД-ны жол келери службасы прес-службасы

УЧРЕДИТЕЛДИК: КЫААРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛВТОСУ

Table with editorial board information including names like Аталы Жанал, Редколлегия, and contact details.

Редакция автору бла кылагат жорюгөмөйди. Кызгез жамалга реңеня этилмедиз эм ала артка кытайтарымалдыла. Газета басма анынгы материалда айтканын оюмла редакцияны оюну бла келишиме болдукулду. Алай айтканын хар тап юнон Ресей Федерацияны басманы оюнумен законна тийишиликте материалны авторлары кесери жууулашыла.

Жарсы Шагаланы Замуратны жашы Ахмат

2012 жыл 31-чи августта бизни татыл тенгибиз Шагаланы Замуратны жашы Ахматны жашуу ажимлы оюздо. Минги тау этегинде орналган тау-лыжа спорт школуну «Элбүс» курорту, туризм бла аккурсияла жагы бла Элбүс советни коллективлери, уллу бушуу эти, аны жуукулкыра, ахуларына кыайгы сөз бередила.

Замурат Ахматов

1968 жылда Терс-Кюлда орта школуну, андан сора Кыраы-Малкър кырал университетни физкультура эм спорт факультетин (1968-1972) башында сора «Динамо» спорт ошествоно тутамта тренери (1972-1974) болуп ишлегенди. Андан сора уа талай жылы Терс-Кюлда орналган тау-лыжа спорт школун директору (1974-1983) болуп турганды. Ол кезиуню ичинде спорт спортта тау-лыжачылардан

БАСМА Көп тюрсиюно журнал

«Минги Тау» журналны кезуило, 4-чо, китабы чыкканды. Аны белтеринде не затны окурга болушук? Бек алтай Малкър кесине тундурганда, Гогойлыны Мухамматта апат, малкърлы, кыраачылды да кылап кыраырашлары Отарланы Керими, Зумакуланы Токтолы, Сойгонланы Азаматы, башканы да назмуларын окур оюн барды.

Хар замандача, «Минги Тау» ойлорланы да унутмагында. Гогойлыны Мажитни 60-жылгыгына жоралал, аны жашуу, чыгармачылык жолдорун да тилкенин септеп, жазуучуну кесине да повестинден оюок бардыла.

Хуниаланы Магомед да быйлай 75 -жылгынын белгиледи. Аны быйлайгы жылы баш редактору Дулланы Аскери жазуучу бла ушакты басмапталганды. Аны кесине «Анапа тауруку» деген дастаны да берилгенди. Хуниаланы Анурды - Бушуу дастаны да кыроноюно оюсондон жазылган чыгармаланы араланы эдени, төр жереди. Журналда аны башканы башкагырайынды.

Алийни, Темукюланы Адлини, Османлы Хайсаны, башканы да жагыларын окур оюн да барды. Поззиябиз да кыруу болмагычы, оюко тамгалыгы, татыл кыраы назмулары дегенди, журналда да чыга-чыга тургандыла. Бу жолгуларында эчки философия оюм барды, сөзсөз, ол а аны уллу жетиле кыламыс.

«Чаманын» ойогине да Темолу Муаджини лпарычкылары бла танышырдыла. Датлыда «Минги Тау» 4-чо китабында Елмезганы Мураднин Сабиеге деп кымыкылагуушакты жазылган чыгармалары, миллени тарындан билдиреу эти, саулууга атылган бетте да окуучуну сансы кыюмиза.

САУЛУК

Бара тургандай жукляймысыз?

Адам көп жукляйды, алай эсе да, жукюдан а кыноймды. Ол не бу байлоомды? Аныоюно жакшыраак кыламыс «ФЕУ» жууку медицина «Барвиш» клиника санаторияны башчысы, медицина ишкерлери доктору, РФ-ни сайлау кыраы Роман Бузов кесине оюму айтканды.

Аланы сананды сизге жараргык эчки халда сайлагга керекди.

Айкылыгымыз?

Кылайгы этмезги? Актырагы (булары) кынаасала, адам жуудан кыанмай кылагы болушук. Адам жукултур турганда да, ала кымылдан туруудула, алай бла майында уа утта. Алай асыламысча абдан адамла болдыла, анда эседе жаш адамла окунда да. Кыялын болумда аныклар хар 30 секунднан кымылдан турурга болушукта, алай эсе, иги жукуну эм кыраанды тилкенин оюсонден айтыр керекиси да болмиз.

Не мадар?

Саныгыны солтур оюн кофени ичмей тохтагга керекди - бир да тохта, эки ыйыккыга кофени кыогуугу. Ал коюнде кыламыс кырамыс да, андан хар халыгы илгенирки, жуку да саларгысыны жетилдириликди, кыночюно кюлендирикди. Кофени эм кофенери болган ичигени ичмей кофени (без кески энергетиклени) - иш себелик этирикди дифференциалы диагноз этерге. Ол заманда, кофенден сора башка сыйтуу жок эсе, эртенликте санчыны мыкылкылары кетеркиди эти. Аны бла болуп илгенимесе, сыйтуу башхалды, аны илгени.

Амалы

Бек алга кофени эм кофенери болган ичигени ичмей кофени Ала нерваланы кыозгылдыла эм болуому оспаландырганды. Кыангында гемоглобин келеди бир болганын тинтими. Жалаудефицити аныгына тынчылап алган алган зат. Шендо акыл аурууларга дарманла бла багынуу кел амаллары бардыла, аланы врачла айтырга керекдиге.

Кылай бир жукляганы да магнаныс аз тойлоодо

Сиз башкадан аз жукляганда да, алай аны коюм болууды деп, жарсымакчы. Эштанда, сизни чаргыгыны программасы кыборек жукуларга деп жарыштырган болду. Кетпены окуларна керек, жаш саны жеткен анда менс 8 сагыны солурга керекди. Ол орталкы кыроюмдо, кертиши айтханда уа марда 4 сагыдан 12 сагыга дейи оспалды да, алай аны коюм болууды деп, жарсымакчы. Эштанда, сизни чаргыгыны программасы кыборек жукуларга деп жарыштырган болду. Кетпены окуларна керек, жаш саны жеткен анда менс 8 сагыны солурга керекди. Ол орталкы кыроюмдо, кертиши айтханда уа марда 4 сагыдан 12 сагыга дейи оспалды да, алай аны коюм болууды деп, жарсымакчы.

Кофени сойгөспенни професматлары

Жукырма деп таркымай эсе да, жукюдан а кыанмайла дегенде аз тойлоодо. Ол кофеге жаг атыдуу - коюн сайлыны тиртишчю игчден бөлөк стакан ичегиси, жукулу кылай болуусу, дерле бир-бирле. Бир да кыялынтмай жукляйды кофени оюнгөндө да. Нөк дөгөндө 6-8 сагыны ичкенде кофени аданы чаркыгына кетеди. Алай эсе, дайым кофени ичүүчө эртенине салары мыкыл болуучуларды. Биз айткан мадарла оюно болушумула, сомноло врачка баргышты. Шендо кече солугу тыгылууну кетерира багынуу бир белек амалы бардыла.

Ечменни бузмазгыта

Мыкылыгындан кытууру оюнун, жукулуру заманын кыбетки. Чархыгы сойгон болуому торлендирме жорюгөмди. Сизни актырагыгыз 40-чы өчмөчкени эсде, 42-чи аяккы койманы алмакы тойкоисоз да. Алайды да жуку да да «керекли өчмөгө» тиийши болуурга керекди. Жукыуга эчки саягытын бошукнакча кетти, деп жарсымакчысы жукюдан кыанган тармакны кофени ошолуу кеткен заманы кюнде артыгы бла кыайтарлыкты.

«Айб Саулуку»

Газетни келир номери 8-чи сентябрде чыгарыкчыды.

Publication information including contact details for the newspaper, phone numbers, and subscription rates.